

Ing. Roman Kopřiva, pplk. Ing. Janka Kosecová, Ph.D.
Centrum bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany v Brně

Neletální zbraně a jejich využívání v armádě České republiky

Úvod

Budoucí ozbrojené konflikty se pravděpodobně budou odehrávat v zastavěných oblastech, deltách řek či průmyslových aglomeracích. Všechny tyto oblasti se vyznačují velkým počtem obyvatelstva na daném území. Pro vítězství v jakémkoli konfliktu je zapotřebí získat podporu tohoto obyvatelstva. Proto je nezbytně nutné zamezit v co největší míře kolaterálním ztrátám místních obyvatel. Tohoto cíle je možné dosáhnout souborem vhodně kombinovaných opatření včetně správného použití neletálních zbraní (Non-lethal weapons – NLW).

Cílem tohoto článku je představit obecný pohled na současné použití NLW a aspekty možností použít tyto zbraně v masovém měřítku. K tomu jsou objasněny pojmy neletalita a NLW, dále úloha a možnost použití NLW v budoucích operacích. Použití NLW může pomoci řešit konfliktní situace s úmyslem nejenom zamezit kolaterálním ztrátám, ale taky minimalizovat zničení infrastruktury. V článku jsou představeny zainteresované strany, které mají zájem na rozvoji neletálních zbraní a podporují jejich vývoj.

Ambicí článku je odpovědět s využitím analytických metod vědecké práce na výzkumnou otázku jakým způsobem je Armáda České republiky (AČR) připravena nasadit a použít NLW v operacích. V závěru článku jsou objasněny výhody a nevýhody použití NLW s příklady jejich použití.

Místo a úloha NLW v operačním prostředí

Jestliže letalita¹ je definována jako úmrtnost, smrtnost, potom neletalita je pojem, který lze přeložit jako „bez smrtících účinků“. I když neexistuje definice tohoto slova, je možné konstatovat, že neletalita se vyskytovala v ozbrojených konfliktech už od vzniku civilizace. Cílem nebylo vždy soupeře zabít, někdy bylo výhodnější ho izolovat či nějakým způsobem omezit, a to především z důvodu sdělení dalších informací. Teprve po konci studené války a s informační a technologickou revolucí, která s sebou přinesla zásadní proměnu ozbrojených konfliktů, začala neletalita pronikat do popředí zájmu vojenských teoretiků ve větší míře.² Neletalita totiž neslouží jako oddělená složka válčení, ale jako součást širšího kontextu a důmyslnější taktiky, do níž jsou zapojeny tradiční postupy i klasické zbraně.

S pojmem neletalita je úzce spjatý pojem neletální zbraně. *Pokud je neletalita vnímána jako určitý cílový stav, jsou neletální zbraně nástroj, jak tohoto stavu dosáhnout.* Pojem „neletální zbraně“ je všeobecně rozšířený, přesto je doporučující definičně tento pojem vymežit. NATO definice je ukotvena v dokumentu „Non-Lethal

¹ Význam slova letalita. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/letalita.html>.

² NOSÁL, Juraj. *Neletální zbraně: most mezi diplomacií a válkou?*.

Weapons (NLW) Reference Book“ a vyjadřuje následující: „Zbraně, zařízení a munice, které jsou explicitně navrženy a především využity k zneschopnění nebo vyřazení osob s nízkou pravděpodobností úmrtí nebo permanentního poškození nebo k vyřazení výzbroje s minimálním nežádoucím poškozením nebo ovlivněním životního prostředí.“¹ Z pojetí této definice je potřeba identifikovat, v jakém operačním prostředí mohou být tyto zbraně použity.

Nejdůležitějším bojištěm současných nepokojů, kromě kybernetického prostoru, jsou města, delty řek, průmyslové oblasti a další hustě obydlená místa. Podplukovník Ralph PETERS na konci minulého století napsal: „Ve městech se soustředí lidé a síla, komunikace a kontrola, znalosti a schopnosti, činí vše ostatní okrajovým. Armáda nepřipravená na městské operace v širokém spektru není připravena na zítřek.“² Představa, že v tomto prostředí budou použity konvenční zbraně, je částečně matoucí, protože cílem není neutralizace populace, ale neutralizace ozbrojených sil protivníka. Jakékoli kolaterální ztráty obyvatelstva mohou být využity, a to jak protivníkem, tak především místní populací jako příčina nepokojů. A právě zde se otevírá jedna z možností pro využití NLW.

Obdobně na to poukazují skutečné případy amerických jednotek z operací v Iráku. Jako příklad lze uvést 31. březen 2003, kdy američtí vojáci byli rozmístěni na hlídaném kontrolním stanovišti (checkpoint) poblíž Nadžafu v Iráku s vědomím, že sebevražedný atentátník právě zabil čtyři vojáky z USA na jiném kontrolním stanovišti. Když řidič dodávky nedbal na verbální a fyzické znaky zastavení vozidla, použili vojáci letálních zbraní jako jedinou zbývající volbu. Stříleli na dodávku a zabili sedm žen a dětí.³ I když byla tato akce v souladu s právem, tyto druhy akcí představují pro vojáky obrovské morální dilema. Právě NLW by mohly vyplnit tuto mezeru mezi verbálními varováními a použitím letální síly. Jak jeden z koaličních velitelů praporu v Iráku konstatoval: „Neletální zbraně také zachraňují životy vojáků.“

Potřeba nesmrtících zbraní roste tak, jak roste počet konfliktů a katastrof v centrech s vysokou hustotou zalidnění. Stejně tak je možné NLW použít i na moři, kde roste počet malých lodí, které se využívají jako účinné zbraně asymetrických konfliktů. Další zkušenosti pochází především z operací v Somálsku v letech 1990 až 1993, kde vojáci United States Army chápali vyzbrojení neletálními zbraněmi jako pomoc minimalizovat civilní ztráty, zatímco buřiči a povstalci to brali jako výzvu, jak americké vojáky zatlačit zpět do moře. Vojáci používali hroty, pepřové spreje, gumové projektily, dýmové granáty a další prostředky, které odstrašovaly nepřátelské davy. Především somálské děti byly jednou z největších překážek, protože poskytovaly somálským bojovníkům cenné informace o pohybu vojáků a směru postupu. Z důvodu záchrany životů těchto dětí použití neletálních zbraní nabývalo na významu.

Na základě zkušenosti armád, které mají zavedeny neletální zbraně do výzbroje a které je reálně používají, je zřejmé, že neletální zbraně mohou být použity v celém

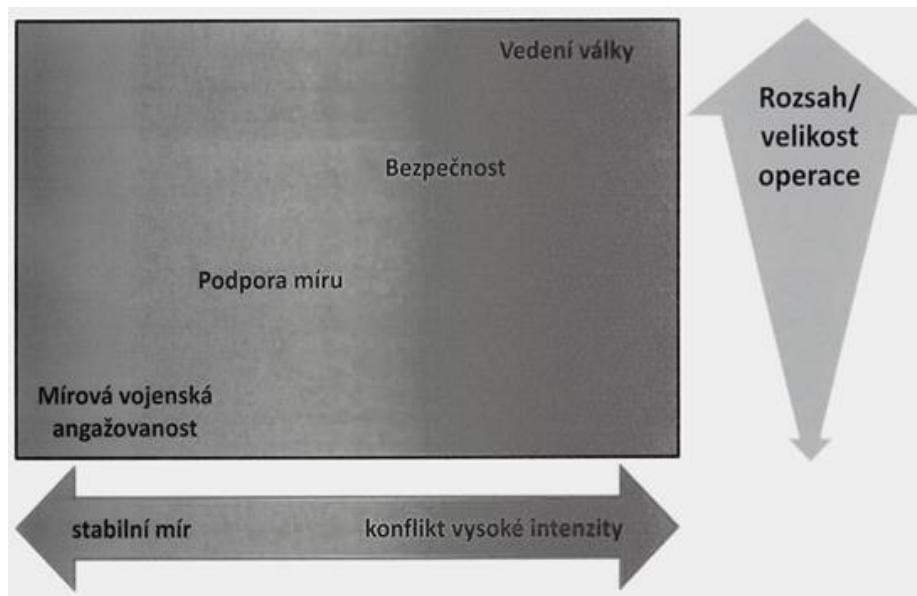
¹ *Non-Lethal Weapons (NLW) Reference Book.*

² PETERS, Ralph. *Fighting for the future.*

³ U.S. Military Use of Non-Lethal Weapons: Reality. Dostupné z:

<http://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1017&context=jil>.

spektru konfliktů tak, jak je uvedeno v AJP-01(E)¹ Spojenecká společná doktrína (obrázek 1).

Obrázek 1 Spektrum konfliktů, zdroj AJP-01 (E)

I když popularita neletálních zbraní roste a jejich místo a úloha v operacích jsou významnější, je pořad jejich použití velmi specifické. Vyspělé armády s množstvím taktických, operačních a strategických zkušeností mají neletální zbraně pevně zakotveny do organizačních struktur. Je tomu tak i v armádě USA, kde je vytvořeno Ředitelství neletálních zbraní (Joint Non-Lethal Weapons Directorate – JNLWD), které nepřetržitě sleduje použití NLW a jejich vývoj. Navíc získané zkušenosti z použití v konfliktech zavádí do doktrín. Obdobně jsou na tom armády Velké Británie a Izraele. V méně početných armádách, jako je AČR, Ozbrojené síly Slovenska či Maďarska, taková ředitelství neexistují a problematiku neletálních zbraní řeší interně pouze vojenská policie.

Komparativní analýza existence neletálních zbraní a prvků řízení ve vybraných státech

Aplikováním komparativní analýzy lze vyspecifikovat, jakým způsobem AČR má zavedeny NLW ve srovnání s ostatními vybranými státy. Především vyspělé armády s bohatými zkušenostmi z konfliktů mají nejen převahu v technologické vyspělosti, ale také v oblasti organizační a praktického použití včetně analýz trendů vývoje NLW. Jednou z oblastí, která byla předmětem komparativní analýzy, bylo srovnání, jaké druhy NLW jsou využívány v jednotlivých státech. Výsledek je zobrazen v tabulce 1.

¹ AJP 01 [online]. Dostupné z:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/602225/doctrine_nato_allied_joint_doctrine_ajp_01.pdf.

Tabulka 1 Výsledek komparativní analýzy využívání jednotlivých druhů NLW
Zdroj: vlastní s využitím informací z The Active Denial System¹ a Long Range Acoustic Device²

Druh NLW	USA	UK	Izrael	AČR
Taser	ANO	ANO	ANO	ANO
Omračující granáty	ANO	ANO	ANO	ANO
Slzné granáty	ANO	ANO	ANO	ANO
Ohlušující granáty	ANO	ANO	ANO	ANO
Zapáchající mlha (hniloba)	Nezjištěno	Nezjištěno	ANO	NE
System FN 303	ANO	Nezjištěno	Nezjištěno	ANO
Dazzler (laser)	ANO	Nezjištěno	Nezjištěno	Nezjištěno
IAG Armored Water Cannon	ANO	ANO	ANO	NE
ADS (Active Denial System – bolestivý kužel) ³	ANO	Nezjištěno	ANO	NE
Laser GLOW	ANO	ANO	Nezjištěno	NE
LRAD ⁴	ANO	Nezjištěno	Nezjištěno	2020-25
Organizační prvek NLW	ANO JDNLW	ANO	ANO	NE

Na základě výsledků analýzy lze konstatovat, že vybrané státy NATO mají ve svých koncepcích a strategických záměrech použití NLW jako jednu ze součástí výbavy jednotek pro vedení různých operací v různém operačním prostředí. S uvedenými skutečnostmi a také podle měnícího se operačního prostředí bude důležité sledovat technologický vývoj těchto zbraní. Podle JNLWP mezi budoucí, lukrativní a účinné neletální zbraně patří optické indikátory a oslňující lasery, akustická zařízení (která produkují cílené, směrové zvukové vlny s předem naprogramovanými cizími frázemi k odrazení činnosti jednotlivců), sítě na vozidla (eliminují pohyb vozidla namotáním sítě na hnací nápravu. V případě pohonu na všechny 4 kola síť omezí a ztíží pohyb vozidla v požadovaném směru a tím poskytne více času na reakci vojákům). Asi největší potenciál se projevuje v energetických zbraních. V současné době se testují například energetické zbraně schopné vyvolat pálivý pocit na pokožce zasažených osob, jako jsou prostředky Active Denial System (ADS1 a ADS2),⁵ což je kontejnerová verze vhodná pro operační použití.

¹ The Active Denial System. Dostupné z:

https://www.wm.edu/offices/itpir/_documents/pips/ADS.Report.Final.6.28.2013.Printer.pdf.

² Long Range Acoustic Device (LRAD) G20 Pittsburgh. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=QSMY3_dmrM.

³ The Active Denial System. Dostupné z:

https://www.wm.edu/offices/itpir/_documents/pips/ADS.Report.Final.6.28.2013.Printer.pdf.

⁴ Long Range Acoustic Device (LRAD) G20 Pittsburgh. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=QSMY3_dmrM.

⁵ The Active Denial System. Dostupné z:

https://www.wm.edu/offices/itpir/_documents/pips/ADS.Report.Final.6.28.2013.Printer.pdf.

Zájem AČR využívat NLW

Pozemní síly se ve stále větší míře potýkají s asymetrickým vedením konfliktů protivníka, jako je například povstalecký boj či teroristické útoky. Protivník obvykle nemá přístup k moderním zbraním a výcvik provádí v omezené míře. Vyhýbá se konvenčnímu způsobu vedení boje, místní obyvatelstvo nutí k jejich podpoře a využívají je k vlastnímu maskování a krytí taktických činností. Využívá vedlejších kolaterálních škod na životech a majetku k vlastnímu zviditelnění a dále jako součást psychologických operací. Samotné obyvatelstvo může být zasahujícím jednotkám nepřátelsky nakloněno. Už ze samotného úvodu je zřejmé, že NLW by měly být součástí výzbroje jednotek AČR. Navíc to dokazuje dotazníkové šetření, které provedl Výzkumný ústav americké armády (Research Development and Engineering Command – RDECOM) v roce 2014. Tohoto šetření se zúčastnilo 314 vojáků, kteří byli zapojeni do nedávných operací. Sedmdesát procent respondentů uvedlo, že jejich jednotka byla zapojena do nevojenských operací zvládnutí davu s průměrným počtem mezi 20–200 osob, přičemž početně nejvyšší byl hlášený dav v síle 1 000 osob. Až 84 % dotazovaných vojáků uvedlo, že při nasazení do těchto operací byli v síle čtyři a méně, a řešení těchto nenadálých situací zvládli.¹

Vojáci neprovádí pouze kinetické operace² v rámci spektra konfliktů, ale musí řešit (podle operačního prostředí a úkolu) i mnoho úkolů souvisejících spíše s policejní asistencí, kde se použití neletálních zbraní předpokládá. Z uvedených důvodů byla provedena analýza zainteresovaných stran s cílem identifikovat míru vlivu a zájmu zúčastněných subjektů v oblasti použití neletálních zbraní. Analýza zainteresovaných stran byla použita jako analytická metoda, s jejíž pomocí lze identifikovat strany, jež mají specifickou roli v prosazení změny, a podle jejich očekávání je možné nastavit vlastní strategii ve způsobu využívání NLW.

K podrobnějšímu zpracování analýzy zainteresovaných stran pro sběr dat byl využit brainstorming s vybranými patnácti respondenty. Účelem brainstormingu bylo „během krátkého časového úseku získat od vybrané skupiny lidí co nejvíce nápadů, myšlenek, názorů a námětů ke stanovenému tématu“.³ Respondenti byli rozděleni do třech jednotlivých samostatně pracujících skupin a po sumarizaci jejich názorů byli seznámeni s celkovým výsledkem, a následně byl vytvořen prostor pro diskuzi. Identifikace jednotlivých zainteresovaných stran v rámci brainstormingu byla provedena v květnu 2017. Následné brainstormingové sezení bylo provedeno v měsíci říjen 2017, kde cílem bylo hodnotit zájem a vliv jednotlivých stran. Jednotlivá brainstormingová sezení měla časovou dotaci 90 minut na skupinu. Otázky, na které respondenti odpovídali, byly v prvním kole:

- *Které zainteresované strany mají zájem používat, popřípadě podporovat používání NLW?*
- *Které zainteresované strany mají vliv na budoucí rozvoj NLW?*

¹ Mob busters: Non-lethal weapons seek prime time. Dostupné z: http://www.janes360.com/images/assets/175/51175/Non-lethal_weapons_seek_prime_time.pdf.

² HYNEK, Nikola a Jan EICHLER. *Češi v Afghánistánu*.

³ GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a David ŘEHÁK. *Analýza podniku v rukou manažera*.

Seznam identifikovaných zainteresovaných stran a vymezení jejich hlavních zájmů a cílů pro podporu použití NLW je v tabulce 2.

Tabulka 2 Analýza zainteresovaných stran. Zdroj: vlastní, 2017.

Zainteresovaná strana		Vymezení hlavních zájmů a cílů pro podporu použití NLW
Každý obyvatel ČR		Použití pro svoji sebeobranu. Z dotazníkového šetření vyplývá, že z 391 získaných odpovědí až 60 % obyvatel ČR podporuje změnu legislativy s možností legálně vlastnit ruční NLW. ¹
Rezort Ministerstva obrany (ReMO)	AČR	Očekávání růstu investic do nákupu NLW z důvodu potřeby zneškodnit potenciálního protivníka při plnění úkolů na území ČR. (podpora PČR) Využití NLW v zahraničních operacích. Boj proti teroristům a únoscům. K zásahům proti povstalcům a ozbrojeným bandám v místech s vysokou koncentrací obyvatelstva.
	Vojenská policie	Zneškodnění protivníka a jeho eliminace. Kontrola davu.
	Hradní stráž ČR	Ostraha Hradu a sídla prezidenta ČR. Nemožnost použití zbraní podle zákonů proti civilnímu obyvatelstvu, a proto jsou vhodné NLW.
Policie České republiky		K zajištění veřejného pořádku a bezpečnosti. Zneškodnění potenciálních podezřelých osob v hustě obydleném prostředí (např. terorista). Potlačení manifestací a nedovoleného shromažďování výtržníků. Zajištění činností pořádkové služby. Ochrana bezpečnosti osob a majetku. Zajišťování veřejného pořádku a byl-li porušen, činí opatření k jeho obnově.
Vězeňská služba České republiky		Psychologická výstraha při ostraze vězení. Potlačení možné vzpoury.
Bezpečnostní agentury		K ochraně určených objektů a majetku s cílem zneškodnit útočníka, popřípadě zloděje. K ochraně převozu peněz a cenin. Při doprovodu VIP osobám.
Prodejci neletálních zbraní		Prodej zabezpečí příjem pro rozvoj podnikání. Smlouva s odběrateli zabezpečuje požadované příjmy pro prodejce.
Výrobci neletálních zbraní		Výroba NLW zabezpečí odpovídající zisk a podíl firmy na trhu. Zabezpečení dlouhodobé existence firmy.

¹ CHOROBÍKOVÁ, Romana. *Neletální prostředky a zbraně z hlediska sebeobrany*.

Zainteresoovaná strana	Vymezení hlavních zájmů a cílů pro podporu použití NLW
	Prodej části výrobní kapacity pokryje dlouhodobou smlouvou a tím je zajištěn příjem pro splácení úvěru nebo leasingu.
Terorista/teroristická organizace	Využití potenciálu hrozby a vystrašení oběti. Možnost předělání NLW na zbraň se smrtícím účinkem.
Organizace pověřená řízením vývoje neletálních zbraní Joint Non-Lethal Weapons Directorate, dále jen JNLWD	Poskytnutí jednoho zdrojového dokumentu, který obsahuje klíčové informace o popisech NLW, jejich účincích a charakteristikách, poskytnout informace o provozních parametrech NLW a jejich budoucí rozvoj. Zabezpečovat vzdělávání a odbornou přípravu o NLW.
NATO	Využívat při společných operacích NATO ke zneschopnění nebo odražení živé síly nepřítel s nízkou pravděpodobností smrti či trvalé újmy, nebo k vyřazení výzbroje s minimálním poškozením či vlivem na okolní prostředí. Zabezpečit kompatibilitu užívaných typů NLW v rámci společenství NATO, např. projektilů, mikrovlnných zářičů, elektromagnetických děl. Omezit či vyloučit kolaterální ztráty na obyvatelstvu.
Nevládní organizace (NGO) např. OSN, UN	S využitím NLW zabezpečit ochranu a existenci dané společnosti za účelem poskytování humanitární pomoci v daném i budoucím období.

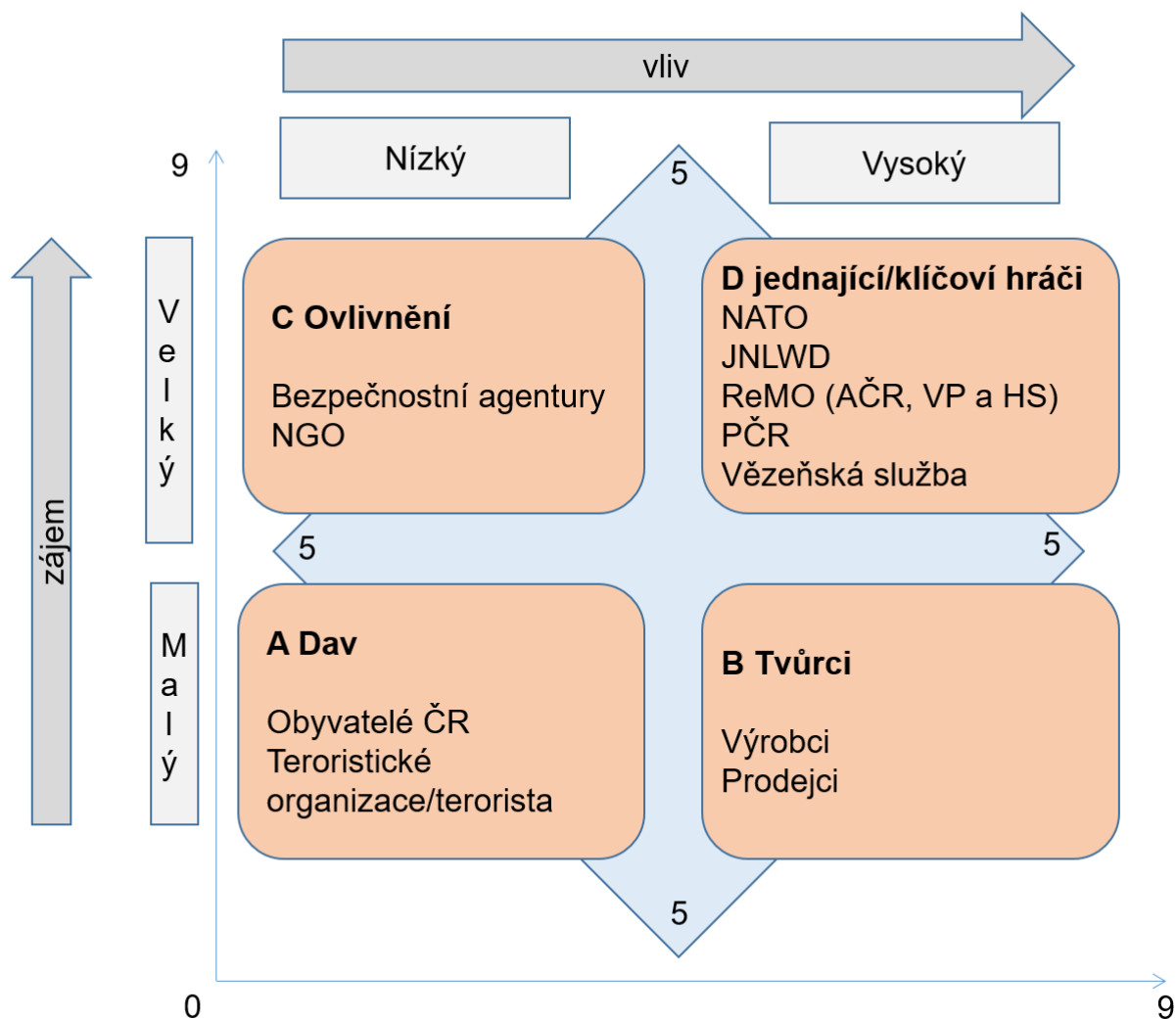
Po vyhodnocení odpovědí a následného zpracování seznamu zainteresovaných stran bylo provedeno druhé kolo brainstormingu. Cílem výzkumu v této fázi bylo najít míru zájmu a vlivu:

- S využitím škálovací stupnice 1–9 ohodnoťte míru zájmu každé zainteresované strany podpořit a použít NLW.
- S využitím škálovací stupnice 1–9 ohodnoťte míru vlivu každé zainteresované strany ovlivnit budoucnost rozvoje NLW.

Význam (vlivu a zájmu) zainteresované strany na možnosti použití, nákup, případně prodej NLW je hodnocen dle stupnice 0 až 9:

- 0 – nevýznamný vliv a zájem zainteresované strany na splnění cíle;
- 9 – velmi významný vliv a zájem zainteresované strany na splnění cíle.

Výsledek hodnocení je mediánem vyjádření jednotlivých respondentů o významu vlivu a zájmu u identifikovaných zainteresovaných stran. Výsledkem aplikace analýzy zainteresovaných stran je matice zainteresovaných stran na obrázku 2.

Obrázek 2 Maticice zainteresovaných stran. Zdroj: vlastní, 2017.

Klíčovou mezinárodní organizací je JNLWD. Role JNLWD může být i mentorská, kde je možnost získávání ověřených a platných informací pro danou oblast. Organizace určuje strategii použití a budoucí rozvoje NLW. Dalším klíčovým hráčem je NATO, protože jako jednající organizace může ovlivňovat budoucnost způsobu a rozsahu použití NLW ve vlastní organizační struktuře. Navíc je i tvůrcem strategického prostředí pro způsob použití NLW v mezinárodním prostředí, které přímo ovlivňuje i prostředí rezortu Ministerstva obrany (ReMO). Mezi klíčové hráče v prostředí ČR patří složky ReMO, PČR a Vězeňská služba, protože tyto entity si vytvářejí strategii používání NLW přímo ve svém prostředí v souladu s platnými zákony ČR. Tito klíčoví hráči jsou schopni identifikovat nároky na technické parametry NLW, způsob jejich použití a potřebný výcvik obsluhujícího personálu. Tímto potenciálem se stávají i lukrativními z pohledu prodejců a výrobců, protože zájmem prodejců a výrobců bude naplnit tyto požadavky a uzavřít smlouvy na dodávky a opravy NLW.

Tvůrci prostředí, kam patří skupiny výrobců i prodejců, jsou nezávislí hráči, kteří mohou zásadně ovlivnit prostředí, v němž musí strategie fungovat. Skupina výrobců a prodejců tvoří průřezové uskupení jednotlivých firem, které jsou orientované na plnění potřeb zákazníků, což jsou v tomto případě klíčoví hráči. Mohou významně

ovlivnit finanční náklady pro nákupy NLW, ovšem nemají hmotný zájem přímo v organizaci, která je součástí skupiny klíčových hráčů.

Do skupiny tzv. nezúčastněných diváků neboli davu lze zařadit obyvatele ČR, teroristické skupiny, případně jednotlivé teroristy. Tyto zainteresované strany mají nízký vliv a zájem o danou strategii, pokud nejsou navedeny, aby získaly vliv a projevíly svůj zájem. Členové teroristických skupin jsou schopni využít k naplnění svých cílů i jiné typy zbraní a obyvatelé ČR i v případě změny legislativy by mohli používat přesně definované typy NLW, čímž nejsou zajímaví ani pro prodejce a výrobce a neovlivní ani strategii klíčových hráčů.

Bezpečnostní agentury a nevládní organizace (Non-Governmental Organization – NGO) je možné zařadit do skupiny ovlivňovaných, protože jsou to strany, které na sobě pocítují následky a důsledky zaváděné strategie. Mají zájem na soudobé i budoucí podpoře naplňování strategie, ovšem chybí jim dostatečný vliv a jsou ovlivněny rozhodnutími klíčových hráčů. Tyto subjekty mají velký zájem o NLW a jejich používání a při správném postupu je možné navázat vhodnou spoluprací s klíčovými hráči.

Z celkové analýzy vyplývá, že vysoký vliv a velký zájem na použití neletálních zbraní mohou mít především instituce (příkladem je JNLWD), které se vývojem a analýzou použití zabývají. Rezort Ministerstva obrany, Policie ČR a Vězeňská služba také patří mezi složky, které výrazně mohou NLW ve své činnosti použít. Druhá a třetí jmenovaná složka může neletální zbraně použít mnohem intenzivněji než ozbrojené síly. Je velmi pravděpodobné, že složení skupin uvedených na obrázku 2 se může změnit. Pokud se podaří přesvědčit odbornou komunitu o účelnosti a efektivitě těchto zbraní, mohou výrobci a prodejci být součástí skupiny s velkým vlivem a zájmem, tedy klíčovými hráči. Budou určovat ceny a dostupnost na trhu. Jejich atraktivitu a význam mohou určovat operační úkoly, které ozbrojené síly plní, a to jak na vlastním teritoriu, tak na jiném území v rámci koalice.

V souvislosti s AČR je důležité upozornit na některé skutečnosti, které mohou zájem ovlivnit. Prvním aspektem je vůbec důvěra příslušníků ReMO v používání NLW v operacích. Vojáci podvědomě ztrácejí důvěru v prostředky, které nejsou dostatečně prověřené a vyzkoušené. Často NLW vnímají spíše jako doplněk, nikoli jako hlavní kinetickou zbraň. Druhým aspektem bude určitě operační prostředí, ve kterém budou plnit jednotlivé úkoly. Jejich názor bude ovlivněn především zkušenostmi z operací, kde budou řešit úkoly ve spojení s policií ČR jako asistenční složky nebo budou samostatně dohlížet na dodržování pravidel veřejného pořádku. V těchto případech by měly být prioritní neletální zbraně a prostředky a až poté kinetické zbraně. Dostatek těchto zkušeností ale v AČR stále chybí.

Připravenost AČR k používání NLW

Použití NLW nepochybně ovlivní minimálně čtyři aspekty, které mají rozhodující vliv. Jsou to *změny operačního prostředí, vědeckotechnická revoluce, vývoj společnosti a kolaterální ztráty*. A právě *kolaterální ztráty* budou spojené s vedením bojové činnosti jednotek, protože je předpoklad, že budoucí operace se budou především odehrávat v hustě obydlených oblastech, jako jsou např. města, zdroje pitné vody a zdroje potravin, jinými slovy komodity, které jsou třeba pro přežití lidské populace. Když bude žádoucí zamezit ztrátám, mají jednotky pouze dvě možnosti.

První z nich je využít přesně naváděné munice s precizní zpravodajskou analýzou operačního prostředí nebo druhá možnost, a to doplnit standardně používané zbraně neletálními zbraněmi. V této souvislosti generálporučík Anthony Zinni, velitel USMC (United States Marine Corps) v Somálsku, prohlásil: „*Naše zkušenosti v Somálsku s neletálními zbraněmi nabízí dostatek svědectví o obrovské flexibilitě, které nabízí válečníkům v prostoru operace.*“¹ Jeho zkušenosti pocházejí především z operace RESTORE HOPE (Obnovení naděje), která začala v roce 1992 v Mogadišu jako humanitární mise s cílem distribuovat jídlo hladovějícímu obyvatelstvu. Díky panice a chaosu místního obyvatelstva, které jednalo nekoordinovaně právě pod tlakem hladomoru a strádání, byly použity především 12mm dýmové granáty, laserové zaměřovače proti odstřelovačům a vodní děla. I když účinek byl méně intenzivní, než se očekávalo, bylo zabráněno kolaterálním ztrátám na civilním obyvatelstvu. Později se velitel operace vyjádřil, že by bez těchto prostředků do další operace nešel. Toto byl pouze jeden z mnoha případů, kdy se NLW ukázaly a osvědčily jako užitečné zbraně. Pro návrh doporučení použití NLW v AČR je vhodné vyspecifikovat negativní a pozitivní informace o NLW. S využitím daných výroků je vyspecifikován klíčový problém použití neletálních zbraní v AČR.

Aby byla zjištěna odpověď na danou otázku, to znamená, jakým způsobem jsou jednotky AČR připraveny na použití NLW v operacích, je nutné zjistit určité informace, které byly získány obsahovou analýzou odborné literatury, dotazníkovým šetřením a expertními strukturovanými rozhovory. Analýza klíčového problému s využitím analytické metody stromu problému byla provedena v období únor až říjen 2017, kde bylo v rámci dotazníkového šetření osloveno 75 respondentů a pro provedení expertních rozhovorů 7 respondentů. Přičemž až 5 z nich označilo výrok, že neletální neznamená nesmrtelná, jako velmi důležitý, protože v případě zdravotní indispozice osob, proti kterým je NLW použita, může nastat až fatální účinek. Identifikované negativní výroky získané od respondentů vytvořily základ pro následnou formulaci klíčového problému. Na obrázku 3 jsou podrobně znázorněny příčiny, které způsobují klíčový problém a z toho vyplývající důsledky.

Negativní výroky o NLW:

- Je mylné domnívat se, že začlenění neletálních zbraní do vojenských doktrín může přinést války bez umírání.
- Situace, v níž válčící strana může zvítězit ve válce za cenu minimálních ztrát na životech, určitým způsobem podporuje myšlenku války.
- Použití NLW může vést k lehkomyšlnému zasahování do konfliktů nebo narušování cizí suverenity i tam, kde by jinak použití smrtících zbraní bylo nemyslitelné.
- Neletální zbraně jsou navrženy k zásahům proti zdravým osobám (oblast etiky).
- Pozornost protivníka se může snadno obrátit proti civilistům nebo nezainteresovaným osobám v případě ochrany regulérních jednotek.
- Použitím méně účinné NLW je předpoklad, že odhodlaný úročník bude vyprovokovaný ke zvýšení brutality útoku nebo i k použití smrtící zbraně.
- Nedůvěra vojenské části populace k účinkům těchto zbraní.
- Zatím malé zkušenosti s použitím NLW zbraní v reálných konfliktech.

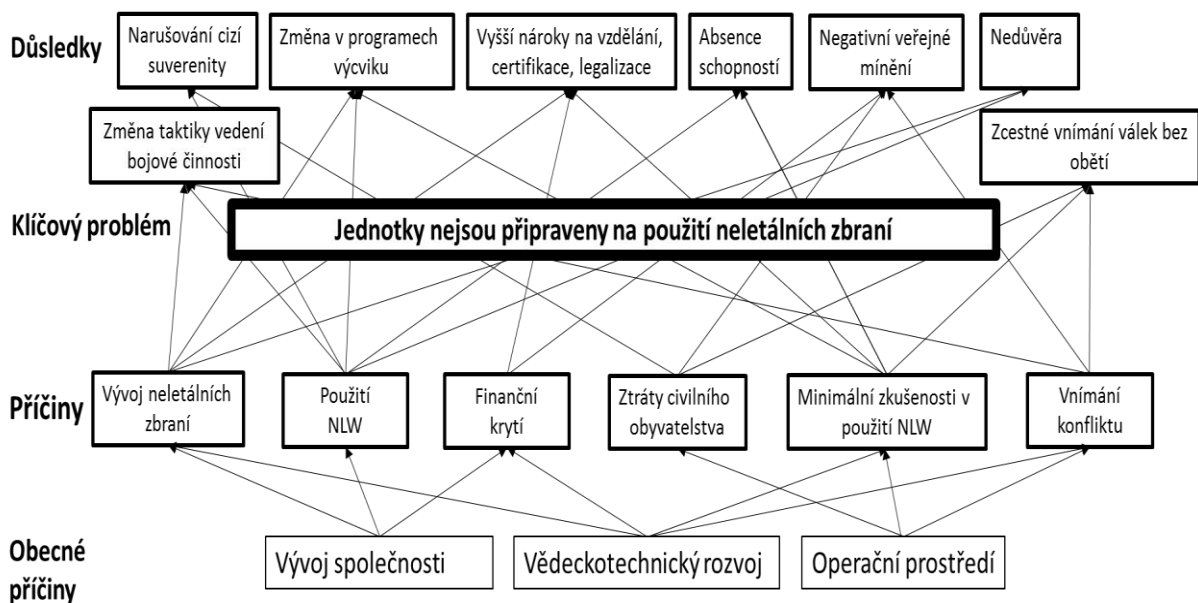
¹ D. LE VINE, Susan a Joseph A. RUTIGLIANO. *U.S. Military Use of Non-Lethal Weapons: Reality vs Perceptions*, s. 243.

Pozitivní výroky o NLW:

- Veřejné mínění může být pozitivně ovlivněno příslušníky jednotek, které tyto zbraně používají.
- Velká pravděpodobnost snížení kolaterálních ztrát, ztrát na lidských životech.
- Média a sociální sítě mohou sdílet pozitivní informace o použití NLW.
- Je mnohem snazší takový boj ospravedlnit a naklonit si veřejné mínění.
- Aniž je využito kinetických zbraní, cíl je dosažen.
- NLW se budou s určitostí vyvíjet, a to nejen díky vědeckotechnické revoluci, ale především z důvodu humánního myšlení lidstva.
- Použití NLW má význam především při stabilizačních a humanitárních operacích, kde je proti mysli použití letálních zbraní vůči neozbrojeným aktérům konfliktu.

Trend

Vývoj NLW je nevyhnutelný a jejich zavedení a použití v dalších armádách je jen otázkou času.

Obrázek 3 Strom problémů NLW v AČR, zdroj vlastní 2017

S využitím analytického nástroje stromu problému byl identifikován klíčový problém, který je možné formulovat následovně: „V současné době nejsou jednotky Armády České republiky připraveny použít neletální zbraně, a tudíž nelze přesně specifikovat, jakým způsobem je možné jejich použít“. Pro řešení klíčového problému v dané oblasti je zapotřebí připravit strategii pro změnu myšlení a podmínek k zavedení NLW do AČR. Jedinou výjimkou v použití NLW v ReMO jsou jednotky Vojenské policie, které jsou vyzbrojeny některými velmi lehkými a přenosnými prostředky, jako např. kinetické projektily, obušky a různé druhy dýmových granátů a podobně.

Možné využití NLW v operacích AČR

Na použití NLW nejsou doposud vyjasněné názory. V rámci dotazníkového šetření bylo osloveno 25 respondentů (vojáci z povolání v hodnostech kapitán a major) s cílem identifikovat názory příslušníků ReMO na možné použití NLW v operacích. V 10 případech byl onačen výrok, že některé NLW lze použít, a to pouze při stabilizačních operacích. Pouze 4 respondenti odpověděli, že je lze použít při kinetických operacích (především ve městech), zbývajících 11 odpovědělo neurčitým způsobem. Na základě osloveného vzorku je předpoklad, že obdobné výsledky je možné očekávat v celé AČR. S největší pravděpodobností je doporučeno NLW použít na kontrolních stanovištích a při obraně objektů důležitých pro obranu státu (ODOS), zřídka při vlastním teroristickém útoku, ale vyloučit tuto možnost nelze. Jako *výhody* NLW lze tedy analyzovat následující:

- Fyzické vyřazení z provozu předpokládaných Vehicle Improvised Explosive Device (improvizované výbušné zařízení na vozidlech – VIED). Pomocí elektromagnetických impulzů je možno zpomalit či vyřadit z činnosti vozidla, blížící se ke kontrolnímu stanovišti. Stejně tak mechanická síť, která se namotává na hnanou nápravu vozidla, také splní svůj cíl a zabrání dalšímu pohybu vozidla.
- Ochrana objektů pomocí čidel s následným akustickým varováním. Ušetří se lidský potenciál, který může být využit jinde nebo jeho část může jistit plnění úkolů.
- Ochrana obyvatel přímým zneškodněním útočníka, příkladem mohou být Tasery, které po určitou dobu pacifikují protivníka na vzdálenost až několik desítek metrů.
- Přežití pachatelů a jejich následný výsledek z důvodu získání dalších informací či rozkrytí sítě.
- Výrazně se omezí kolaterální ztráty, nicméně letálnost nelze vyloučit s ohledem na zdravotní stav cíle.

Nevýhody:

- Nedůvěra v účinek NLW.
- Rychlost použití NLW. Někdy je třeba použít NLW opět, musí se počítat s časovou prodlevou nutnou k přípravě zbraně.
- Je nezbytně nutné být informován předem (ne vždy jsou NLW připravené).
- Legalita použití NLW (v některých státech může být problém s tím, že i přes použití NLW je cíl smrtelně zraněn).
- NLW mohou používat jen vyškolení operátoři (naproti tomu zbraně umí použít téměř každý).
- Omezenost NLW. Tím je myšlen fakt, že proti teroristům lze použít pouze vysoce přesné zbraně, nikoli plošné, které by mohly poškodit zdraví případným obětím zásahu.

Vzhledem k prováděným operacím v městském prostředí je možné konstatovat, že NLW mohou najít uplatnění při plnění úkolů i v protipovstaleckých operacích. Jak je uvedeno ve FM 3-24,¹ jedním z klíčů k úspěšným protipovstaleckým operacím (COIN) je získání srdcí a mysli lokálního obyvatelstva. Ve většině vojenských operací po

¹ *Field manual FM 3-24 Counterinsurgency*, s. 191.

celém světě může být velmi obtížné rozlišit bojovníky a civilisty. V tomto případě je užitečná jakákoli zbraň, která snižuje vedlejší kolaterální škody na majetku nebo snižuje smrtící potenciál protivníků. To je obzvláště důležité pro COIN operace, neboť koaliční jednotky či jednotky loajální vládě nemusí nutně zabíjet povstalce, aby dosáhly vítězství. Použití NLW mohou pomoci v hledání správného řešení pro tyto takticky složité problémy. Použití NLW umožňuje protivníkovi paradoxně přežít, což ale má v případě jeho zajetí pozitivní význam pro vládní jednotky, zejména z důvodu provedení výslechů zajatců. Tato schopnost také umožňuje shromažďování zpravodajských informací, kritického prvku nutného k vítězství nad povstalcí. LtCol (USMC) Robert Norton z Marine Forces Pacific (MARFORPAC) Neletální zbraně a schopnosti (NLW / C) uvádí, že: „NLW umožňují mariňákům nejdříve střílet a potom pokládat otázky.“¹

Jedním z principů protipovstalecké operace je trvalá přítomnost vojáků mezi obyvateli místní populace. Z tohoto důvodu jsou neustále přítomni vojáci na jednotlivých kontrolních stanovištích v místě nasazení jednotek i v civilních částech daného území, aby zde vykonávali stanovené úkoly. Akce provedené vojáky vykonávajícími činnost na kontrolních stanovištích mohou mít fatální následky v případě použití letálních zbraní. Nejznámějším případem jsou kolaterální ztráty na jednom z kontrolních stanovišť v Iráku, kdy došlo právě vlivem zmatku, chaosu a nedorozumění ke smrti 13 osob v dodávce včetně žen a dětí. Každá jednotka vždy čelí hrozbě, že povstalci využívají vozidla s výbušninami pro sebevražedné mise. Je velmi těžké v jednom okamžiku analyzovat a vyhodnotit, zda jde o běžný přesun místního obyvatelstva nebo sebevražedný útok protivníka. Právě pro tyto případy je vhodné použití NLW.

Vojáci v operacích zpravidla zasahují i proti rozvášněným davům místního obyvatelstva. Jedním z příkladů je zkušenost britských vojáků z června 2003, kdy 6 britských vojáků a 4 iráčtí civilisté byli zabití při nepokojích rozvášněného davu obyvatel ve městě Majar al-Kabir. Důvodem byla údajná agresivní kampaň vedená britskými jednotkami proti muslimským tradicím. Výsledkem této situace byl speciální program výcviku britských jednotek jak zvládat nebezpečný dav bez použití letálních zbraní, jak reagovat na výhrůžky a urážky davu a podobně. Po prodiskutování a analýze bylo doporučeno použít NLW. Zde se ukazuje především vůle spíše kontrolovat situaci než ji vyhrodit tak, že dav se stane nezvladatelným. Jedním z neúčinnějších systémů se jeví systém ADS (Active Denial System). Tento systém používá elektromagnetickou energii k zastavení nebo zastrašení nepřátelsky chovajícího se davu. Poskytuje uživateli možnost zastavit agresory bez způsobení trvalého zranění a dříve, než se konfrontace stane smrtící. S dosahem 700 metrů může být ADS použit jako ochrana v humanitárních a mírových misích, ve kterých je letalita nežádoucí. Je velmi pravděpodobné, že se vzrůstajícím vývojem technologických prostředků se budou vyvíjet i neletální zbraně, které mohou být součástí výzbroje pravidelných jednotek anebo speciálně vycvičených jednotek.

Doporučení pro AČR

Jednotky AČR musí být schopny působit v celém spektru konfliktu. Ať je uskutečněna jakákoli operace, je na místě zdůraznit, že vždy bude populace

¹ SCOTT, Scott,. *Conflict without casualties: non-lethal weapons in irregular warfare*, s. 32.

rozhodujícím faktorem v postválečném období, kdy půjde nejen o obnovu zničené infrastruktury, ale především o podporu danou místním obyvatelstvem. Proto autoři navrhuji v souvislosti s použitím NLW a na základě výsledků komparativní analýzy, analýzy zainteresovaných stran a zjištění klíčového problému následující:

- Navrhnout vytvoření „Centra neletálních zbraní“ (Centrum NLW), které může být součástí Velitelství výcviku – Vojenské akademie ve Vyškově nebo Univerzity obrany v Brně. Cílem centra NLW by bylo připravovat příslušníky jednotek a jednotky AČR na používání neletálních zbraní v celém spektru konfliktu. Důraz je třeba položit především na spodní hladinu spektra konfliktu, to znamená operace vojenské mírové angažovanosti, operace na podporu míru a protipovstalecké operace. Složení a organizace by měly odpovídat možnostem a schopnostem AČR, nicméně je pravděpodobné, že by centrum NLW mohlo být tvořeno *třemi odděleními*, a to oddělením odpovědným za přípravu jednotek s ohledem na používání neletálních zbraní a zpětnou vazbu. Druhé oddělení by mohlo být odpovědné za analýzu a doporučení použití NLW na konkrétní typy operací sledování trendů NLW. Třetí oddělení by mohlo mít kompetence k prosazování změn v programech výcviku jednotek a bude zaměřeno především na „Návrhy změn výcviku do výcvikových programů AČR.“
- Je doporučující zabezpečit přípravu personálu AČR na souběžné použití letálních a neletálních zbraní se zaměřením více na kinetické operace.
- Dalším cílem by mohlo být soustředění expertů a odborníků, kteří by sledovali a analyzovali vývoj neletálních zbraní, vyhodnocovali by jejich použití, slabé a silné stránky a doporučovali jejich nasazení v operacích. Tato služební místa je doporučující zařadit do organizační struktury nově vytvářeného Centra NLW.

Závěr

Současní nejvyšší představitelé různých států neřeší začlenění NLW do výzbroje a jejich použití jako prioritní. Stejný postoj lze identifikovat i u hlavních představitelů ReMO. Absence NLW ve výzbroji AČR může proto vyústit v další taktické chyby a zbytečné ztráty na životech civilního obyvatelstva a v některých případech i protivníka. Je doporučující, aby vrcholoví manažeři ReMO definovali vizi rozvoje použití NLW a k tomu následně stanovili strategické cíle takovým způsobem, aby vytvořili podmínky pro použití NLW. Záchrana života, získání informací, omezení kolaterálních ztrát jsou právě oblasti, které lze pozitivně ovlivnit za předpokladu správného použití NLW.

Sporadicky prezentované názory, že v kinetických operacích si lze stěží představit využití NLW, by měly být minimalizované s ohledem na technologický vývoj NLW. Co bylo před několika lety nepředstavitelné, v současnosti se stává reálné a lze konstatovat, že kvalita a účinnost soudobých NLW je velmi vysoká. Z těchto důvodů je zavedení neletálních zbraní do výzbroje armád velikosti AČR doporučující. Ekonomické náklady na nákup NLW by měly být zanedbatelné v porovnání s možností záchranu lidských, zejména civilních životů v operacích. To je možné pouze za předpokladu správného použití NLW.

Literatura

- AJP 01: *Allied Joint Doctrine* [online]. Brusel: NATO Standardization Office, 2017 [cit.2017-10-04]. Dostupné z: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/602225/doctrine_nato_allied_joint_doctrine_ajp_01.pdf
- D. LE VINE, Susan a Joseph A. RUTIGLIANO. *U.S. Military Use of Non-Lethal Weapons: Reality vs Perceptions*. Cleveland, Ohio: Case Western Reserve University, 2015.
- Field manual FM 3-24 Counterinsurgency*. 1. st edition. Washington, DC: Marine Corps Warfighting Publication, 2006. PIN: 083748-000, PCN: 143 000124 00.
- GRASSEOVÁ, Monika, Radek DUBEC a David ŘEHÁK. *Analýza podniku v rukou manažera: 33 nejpoužívanějších metod strategického řízení*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2010. 325 s. ISBN 978-80-251-2621-9.
- HYNEK, Nikola a Jan EICHLER. Češi v Afghánistánu. *Vojenské rozhledy* [online]. Brno: Univerzita obrany, 2010 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/cesi-v-afghanistanu>
- CHOROBÍKOVÁ, Romana. Neletální prostředky a zbraně z hlediska sebeobrany: Výsledky výzkumu. *VypInto.cz* [online]. Praha: © Marek Demčák 2008 - 2017, 2015 [cit. 2017-11-09]. Dostupné z: <https://www.vypinto.cz/realizovane-pruzkumy/neletalni-prostredky-a-zbrane/>
- Long Range Acoustic Device (LRAD) G20 Pittsburgh. *Youtube* [online]. San Bruno, USA, 2009 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=QSMYy3_dmrM
- Mob busters: Non-lethal weapons seek prime time. *Jane's Military & Security Assessments Intelligence Centre* [online]. United Kingdom: IHS, 2015 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: http://www.janes360.com/images/assets/175/51175/Non-lethal_weapons_seek_prime_time.pdf
- Non-Lethal Weapons (NLW) Reference Book*. Joint Non-Lethal Weapons Directorate, Quantico: DoD USA, 2012.
- NOSÁL, Juraj. Neletální zbraně: most mezi diplomacií a válkou?. *SECURITY OUTLINES* [online]. Brno: Centra pro bezpečnostní a strategická studia, 2013 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/neletalni-zbrane-most-mezi-diplomacii-a-valkou/>
- PETERS, Ralph. *Fighting for the future: will America triumph?*. 1st pbk. ed. Mechanicsburg, PA: Stackpole Books, 2001. ISBN 0811728056.
- SCOTT, Scott,. *Conflict without casualties: non-lethal weapons in irregular warfare*. Naval Postgraduate School. Monterey, California, USA: Calhoun, Dudley Knox Library, 2007.
- The Active Denial System: Obstacles and Promise. *Edu* [online]. 2013: Institute for the Theory and Practice of International Relations, 2013 [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: https://www.wm.edu/offices/itpir/_documents/pips/ADS.Report.Final.6.28.2013.Printer.pdf

U.S. Military Use of Non-Lethal Weapons: Reality. *School of law* [online]. Cleveland, USA: Case Western Reserve Journal of International law, 2015 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: <http://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1017&context=jil>

Význam slova letalita. *Slovník cizích slov* [online]. Best One Service s.r.o, 2005 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <http://www.slovník-cizich-slov.cz/letalita.html>

RESUMÉ

V příspěvku je představen současný stav použití neletálních zbraní v Armádě České republiky a aspekty možného použití těchto zbraní v masovém měřítku. V článku jsou uvedeny zainteresované strany, které mají zájem na rozvoji neletálních zbraní a podporují jejich vývoj. S aplikací stromu problémů je identifikovaný klíčový problém, který přímo poukazuje na současnou nepřipravenost rezortu Ministerstva obrany tyto zbraně používat. V návaznosti na tuto skutečnost jsou v článku objasněny důvody, proč neletální zbraně je doporučující zavést do výzbroje Armády České republiky. V závěru článku jsou představena doporučení pro možné využívání neletálních zbraní.

Klíčová slova: neletalita, neletální zbraň, letalita, zainteresovaná strana, komparativní analýza.

SUMMARY

KOPŘIVA, Roman, KOSECOVÁ, Janka: NON-LETHAL WEAPONS AND THEIR USE IN THE ARMED FORCES OF THE CZECH REPUBLIC

The paper presents the current state of use of non-lethal weapons in the Army of the Czech Republic and the aspects of the possible use of these weapons on a mass scale. This article lists stakeholders interested in developing non-lethal weapons and encouraging their development. Problem tree application identifies a key issue that points directly to the current lack of readiness of the Ministry of Defense to use these weapons. In connection with this fact, the article explains the reasons why non-lethal weapons are recommended to be introduced into the armament of the Czech Army. At the end of the article recommendations for the possible use of non-lethal weapons are presented.

Keywords: non-lethality, non-lethal weapon, lethality, stakeholder, comparative analysis